

Den uønskede Grundtvig

af Stig G. Rasmussen

Få vil velsagtens anfægte, at N.F.S. Grundtvig (1783-1872) for længst er blevet til et nationalt monument. Af samme grund påkaldes hans navn også i tide og utide, ligesom han skal udsmykke og legitimere et utal af positioner. Det være sig nationalt betonedede ærinder, diverse politiske og mentalitetshistoriske kæpheste, og sågar den frie opdragelse, rundkredspædagogikken og faglighedsminimalismen har påkaldt sig mandens navn. Så det er en blandet landhandel af synspunkter, der søges legitimeret ved at henvise til Grundtvig. Især hvis det er noget med "frihed", idet Grundtvig ses som frihedsmanden frem for nogen.

Til tider sker påkaldelsen også som et forarget udråb: "Og det skal man høre i Grundtvigs fædreland". Ligesom verslinien "Menneske først, og kristen så" har været udsat for et hartad majestætisk misbrug, når udsagnet fremstilles som var det en prioriteret rækkefølge. Først og fremmest menneske, og så kristen, hvis der ellers bliver tid og ikke noget bedre tilbyder sig. Her skal Grundtvig altså blåstemple en vidtgående sækularisme.

Og sådan kunne man blive ved, men mon ikke pointen står klart. Grundtvig er i vælten i talløse sammenhænge, og alt, hvad der forbindes med ham, får en positiv valør. Selvfølgelig er der andre kendisser, der har fristet en tilsvarende skæbne. Måske levede de endda længe nok til at prøve bremsepedalen. Luther var f.eks. ikke ubetinget glad for de sammenhænge, i hvilke hans navn blev påkaldt.

Et andet koryfæ fra 1800-tallet måtte direkte tage afstand fra kredse, der tog hans navn forfængeligt. "Jeg, Karl Marx, jeg er ikke marxist", erklærede han. Det kunne han sandelig få rig lejlighed til at gentage de følgende 100 år. Men da var han død og værgeløs. Ligesom Grundtvig er. Ja, begge d'herrers skæbne leder tanken hen på, hvad der engang blev sagt om F. Nietzsche, nemlig at "han blev hyldet og lagt for had, citeret og forkættet, forgudet og forhånet, ja en en gang imellem opnåede han endda at blive læst!" Det kunne man jo også prøve med Grundtvig.

Nu skal det siges, at Grundtvig beskæftigede sig med umådelig mange emner i sit lange liv. Af samme grund vil de, der botaniserer i hans værk som regel altid

kunne finde et skriftsted, de kan bruge til at forgylde en sag med. Her vil vi imidlertid forsøge at indkredse mandens kristendomssyn, og hvordan gøre det bedre end ved at læse hans salmer.

For en god orden skyld skal indføjes, at jeg her har begrænset mig til de salmer, der kommer fra Grundtvigs eget værksted, ikke de bearbejdelser af andres udspil, som han også så tit foretog. Altså de salmer som er angivet med "a" i oversigten i *Den danske Salmebog* (DDS) 2003, s.1348-49.

En gennemlæsning af det således afgrænsede materiale, skønt fordelt på mange underafdelinger, får dog ét ordpar til at stå tilbage som skrevet med flammeskrift. Den næsten allestedsnærværende formel "badet og bordet". Altså dåben og nadveren. Ordene kan fra salme til salme komme i to efterfølgende linier, eller fra et vers om dåbens funktion og budskab og så til næste vers om nadveren. At dette ordpar har den rolle skyldes selvfølgelig, at vi her møder kernen i "den kirkelige anskuelse". Den, som Grundtvig selv formulerer så klart i det store skrift *Den christelige Børnelærdom* (endelig udgave 1868) som "den Oplysning, at vi ikke blot i Daaben har en Indstiftelse af Herren til Saliggjørelsens Begyndelse, men har i Nadveren også en Indstiftelse af Herren til Saliggjørelsens Fremme og Fuldendelse". Sakramenterne udgør således et kontinuum, hvori synderen først sættes i forhold til og derefter igen og igen forenes med Guds frelse i Jesus Kristus. I den livsbevægelse, som allerede i oldkirken slet og ret kaldtes for "Vejen".

Den næsten formelagtige gentagelse af omtalen af sakramenterne i forlængelse af hinanden har nærmest signaturværdi for Grundtvigs forkyndelsesgrundlag, og har derfor konstant ligget ham på sinde og i pennen.

Det samme gælder to andre ordpar, der optræder som faste vendinger. Det første er støv/ånd, der simpelthen er Grundtvigs symbol for det skabte menneske. Det er, når Ånden lægger sig til biologien, det faldne og dødelige menneske, at ting sker. Både skabelse og siden nyskabelse sker, og verden bliver ny. Hertil lægger sig også den dristige tale om mennesket som Guds eksperiment, som vi møder andre steder i Grundtvigs værk. Dristig, fordi der jo er det med et eksperiment, at det kan slå fejl!

Et tredje tilbagevendende ordpar er, heller ikke overraskende, "Ordet" sammen med "Ånden", selvom de også mødes hver for sig. Her står vi overfor en markør af den lutherske arv, eftersom de to ord også hos Luther forstås som

uadskillelige. Ofte hos ham med brod mod sværmernes adskillelse af netop Ånden fra Ordet. I form af særlige og spontane indgivelse af åndsgaver, ledsaget af både ydre og indre manifestationer (oplevelsesreligiøsitet). Men nej, siger både Luther og Grundtvig, Ånden og Ordet/Kristus følges altid af, eftersom det er Åndens kendetegn, at "Han skal tage af mit og forkynde Jer det" (Johs.16,14-15). Det, som det er præstens embede og kald at gøre søndag efter søndag året rundt.

Da bliver der kirke, som det gentagent lyder, ikke mindst i Grundtvigs salmer om kirke og gudstjeneste. Det er Ordet, det hele bygger på, og som fører videre til bekendelsen/pagten og lovsangen, som er de kristne "livstegn". Ordet, der med Ånden skaber Kristus-/Gudsnærværet, "om vi er tusind eller to". Grundtvig er ikke til fals for kvantitetsdyrkelsens lokketoner, såsom at det er antallet af kirkegængere, der gør gudstjeneste. Også fordi søndagsgudstjenesten ikke er et missionstiltag, som mange synes at mene, men retter sig mod den kristne menighed. Om den er stor eller lille.

Et særligt afsnit er højtidsalmerne, som Grundtvig har bidraget med en del af. Ikke mindst til påske og pinse. Mange af dem er jo storslåede både som digterværker og forkyndelse og overgår som regel langt præstens beskedne pip fra prædikestolen. Men så kommer salmernes påske- og pinsejubel, og da kan det synes, som om det mere er salmerne, der bærer højtiden end omvendt.

Selvfølgelig kan man gøre sig den overvejelse, om Grundtvigs højtidsalmer er for triumfalistiske. Men de er jo først og sidst forkyndelse af "evangelion"(sejrsbudskabet), så sandt som al kristendom begynder som forkyndelse, og det, de beretter om, er jo verdensomrystende for alle, der har øren at høre med, og er gennembrydende i forhold til alle menneskelige erfaringer. Gennembrydende ud til andre rum og dimensioner, der ikke er af denne verden.

Det er selvfølgelig just det, der er forargeligt for den påstand, at der intet er i verden uden for den menneskelige bevidsthed, som ifølge denne herskende filosofi også alle virkeligheds-opfattelser udspringer af (som konstruktioner). Men her var Grundtvig åbent og uskrømtet religiøs, med den religiøses insisteren på verdens dobbeltbundethed, at der er meget mere i spil, end det vi kan tælle veje, måle og sætte ord på. Og at virkeligheden er der, også uden for vore hjerneøvelser.

For eksempel i form af døden. Eller sult, fattigdom og somatiske sygdomme. Bortset fra de tekniske videnskaber og naturvidenskaberne har den videnskabelige performance ikke været imponerende i vor tid, og forklaringskraften og den eksistentielle værdi af en kristen livstydning er fuldt konkurrencedygtig, fri for alle forbedrings- og kontrolneuroser, som den er. Nu mangler de kristne bare at opdage det selv. Og turde sige det.

Dermed er temaet frihed slået an, og her kunne man jo nok forvente, at netop Grundtvigs salmer ville flyde over med begejstrede frihedsproklamationer, når det nu er som frihedsforkæmper han så ofte præsenteres. Kun et sted omtales det, at friheden for "tanke, tro og ord" er givet af Gud (DDS 395, v. 6). Nærmest som et *overspill* fra de folkelige og nationale skrifter. Ellers omtales friheden kun i form af "de trælbarne synderes" frisættelse (DDS 3, v.5), ligesom Kristus er et "fristed underfuldt, fra al synd og fra Guds vrede" (sic!) (DDS nr. 58, v.2) og tilsvarende i samme stil i DDS 79, v.4.

Men med citatet fra DDS 58 har vi anslået et tema, der i høj grad er kontroversielt for den moderne humanisme, nemlig talen om arvesynden. Oplysningsfilosofiens koryfæer med Rousseau i spidsen hævdede jo, at mennesket grundlæggende er godt, når bare det bliver befriet fra de ydre strukturers fængsel. Og det er jo grundpåstanden i den europæiske modernitet. Når den klassiske, vestkirkelige kristendom så modsiger den påstand og hævder, at der også i mennesket bor et dybt mørke, så stejler humanisten og holder lange taler om "et negativt menneskesyn". Og som alle ideologer lader man sig ikke belære af virkeligheden f.eks. det faktum, at det netop var her i Europa (men ikke kun) mennesketanken nåede sin dybeste fornedrelse i det 20. århundredes historie. I to verdenskrige, Gulag og Auschwitz, og hvad de to navne repræsenterer. Men nu er vi sandelig kun "den gode udgave af os selv", hævder man, og fulde af god vilje og menneskekærlighed, så nu kan det kun gå fremad. Tja, så lav er menneskets selverkendelse, når det har skåret sig af i forhold til Guds ordet og den humankritik, det rummer.

Men hvordan var det nu med Grundtvig, var han ikke en menneskekærlig sjæl, der så vore lyse sider og positive vilje til selvforbedring? Det er det billede, man kan få, når den glade, statsautoriserede kristendom fører sig frem med Grundtvig på læben. Men "fra al synd og fra Guds vrede" (DDS 58), hvor kom den lige fra? Den kommer fra Grundtvigs stadige referencer til (arve-)synden, "støvets ve" o.s.v.

I den milde afdeling er "bødt er brøden" og "vi var i nød så længe", "din hel-sot, som er synden" og "til bod for alt forliset". Lidt strammere bliver den i "Bærer da de små til ham,/ som borttog vor synd og skam", "vor sjæl er døv og stum for evangelium" og "Hvor skinner nådessolen for syndens usle træ". Og i den grad udmalets Faldets illusioner i de tre drømmever af *Jeg kender et land* (DDS 561, 4-6). Jo, der er noget galt. I den grad. Verden og livet er i ulave og er fuld af nød og død. Og hvor kommer det fra? Ja, djævelen er hos Grundtvig altid en modspiller. "Vend da ryg af al din styrke / til Guds fjendes herlighed" (DDS 167, v.6). Men det er ikke altid, den slags opfordringer klarer det. Det ligger endnu tættere på. Grundtvig leverer derfor et røntgenbillede af synden i salmen "Gud Helligånd, vor igenføder" (DDS, 307 v. 3 og 4), hvor den får hele udtrækket:

*Ja, gennem denne skærsilds luer
går vejen til Jerusalem,
den smalle sti på mosetuer
til livets væld og lysets hjem,
og over porten til Guds-staden
med flammeskrift står på guldpladen:
Bekend din tro! fornægt dig selv!*

*Det er den snævre port for sjælen,
for det i os, som siger "jeg",
hvis ære med den dybe knælen
indlysende forlignes ej;
skønt intet værd er, hvad vi mister;
os egenkærlighed dog frister
til på "os selv" at holde fast.*

Se det er jo stærke sager. Her udpeges egenkærligheden som ondets rod og det, der skaber afstand til både Gud og næsten. Heraf skabes faldets verden, igen og igen, og med stadig større teknologisk power og stadig mere ukontrollerbare følger, som tiden er gået. Også selvom der er en komponent mere i miseren, som er lige så fast en følgesvend for faldets menneske. Tvivlen eller den direkte vantro.

Den får også sit i Grundtvigs værk, samtidig med at den mødes af forkyndelsens både tiltale og tilsigelser i mange af hans andre salmer. Men også Grundtvig

kender altså tvivlen, ”Ja, vi tro, men tvivl sig klæber som en øgle til vor tro” (DDS 580, v.3). Sådan er det, hvorfor ikke sige det højt? Især når det også gælder, at ”Herren han er dog sine tro, også når de mistvile”. Her er de første disciple skole-eksemplet for os andre. Men det går. Når vi holder os i Hans nærhed. Men ikke uden kamp. For som tingene står, med faldets realitet og konstante opdukken, så bliver kristenlivet kamp.

Sådan som det nærmest er skåret ud i pap i Helligåndssalmen ovenfor. Selv i kirken må vi lade os det sige, som er ilde hørt, og som rykker i samvittigheden. ”Nej, om end det klinger hårdt, ej dit ord os kyser bort” (DDS 459,2). Ligesom kampen først hører op ”når han kommer i det blå”, hvor derfor ”kristnes kamp [er] til ende” (DDS 319.10). Nok anslår Grundtvig ofte de forventnings- og forhåbningsfulde toner, men i faldets verden har alt sin pris (jfr. 1.Mos, 2,14-19). Også frelsesvejen, hvad Grundtvig har begået en hel salme om, nemlig ”Der er en vej, som verden ikke kender” (DDS nr. 379).

Den handler om den smalle sti, ”Vel tornestrø't er stien somme steder”, men vi går den Gud ske lov ikke alene, for vejen er Jesu ord, som vi trøstigt kan følge, så vi når frem ”til glædens hjem, i faderhuset i det høje”. Og det fordi vi opdager, at vi på vejen oplæres af Gud, som i Ånden hæver og bærer os i sit ledebånd. Her bliver det klassiske vej-tema virkelig udfoldet. Det gælder for så vidt også i næste salme ”Op dog Zion ser du ej” (DDS 380), hvor vejen også er temaet, men også her gælder det at ”korset vel for øje står, langs med svælget vejen går”. Der her er vel ikke, hvad man associerer med den hyggelige onkel Grundtvig, der selv i den elskede morgensalme, ”Morgenstund har guld i mund” (DDS 752) kan levere følgende salve

*Morgenstund har guld i mund
og guld betyder glæde,
og glædelig er hver en dag,
som leves til Guds velbehag,
omend vi måtte græde.*

Her omdefinieres sproget nærmest for at give plads for den melding, at Guds veje ikke nødvendigvis er vore veje. Og især omvendt.

Der, hvor Grundtvigs salmer for alvor begynder at skurre i ørerne, er når ordet ”verden” kommer ind på scenen, som i vejsalmen før. En vej, som *verden* ikke kender. Og det er bare ét eksempel ud af mange. ”Hvo kun al verden, ej mer

attrår,/ han ej et ord af vor mund forstår” (DDS 147), ”Hvor hjertet vel som voks er blødt / men dog til verden solgt i grunden” (DDS 153,8). ”Han, skønt verden ser ham ikke, / troen dog for øje står” (DDS 164).

Det helt store crescendo, endda med Grundtvig selv i centrum, møder vi i DDS 623, ”Verden, o verden, hvi frister du mig / endog under hårene hvide”, som bør læses i sin helhed. Det er nærmest Grundtvigs svar på Kingos ”Far verden, far vel”. Men hvad er der da med den ”verden”?

Det begynder i Johannes-evangeliet, hvor verden kan bruges helt neutralt: ”han kom til verden”. Men gradvist bliver ordet mere negativt konnoteret, især i de såkaldte afskedstaler i Johs. 14-16, og i stigende grad kommer til at betyde alt det, der står imod og afviser Kristus og troen. Til trods for at Gud i sin søn netop rækker ud efter os. Højdepunktet nås i udtrykket ”denne verdens fyrste”, hvormed der givetvis menes Satan. Også hos Paulus mødes ”verden” som noget negativt, f.eks. 1.Kor.2,12 og 2.Kor.7,10.

Herfra er det så gået ind i den kirkelige tradition, og herfra har Grundtvig det og bruger det altså gang på gang, såvel i salmerne som i sine skrifter i form af udtryk som ”verdens-klogskaben” og ”verdens børn”. Det er alt sammen noget, der ikke har været mange ”grundtvigianere” til behag i sidste halvdel af det 20.århundrede. Det kan der både have været gode og dårlige grunde til. Blandt de sidste således den opfattelse, at kristendommen ikke mere har fjender, at alle skam er en slags kristne, at ingen kan dømmes om sandt og falsk for andre o.l.

Men dertil var Grundtvig selv altså ikke kommet, hvilket netop ses af brugen af ”verden” i den johannæiske forstand og hans billede af kristenlivet som en kamp, både i den enkelte og mod negative påvirkninger fra menighedernes omverden/kulturen. Som en advarsel mod assimileringen, tilbedelsen af kejserens billede (de herskende ideologier og og meninger). Den kristne må erkende sig som en del af sit samfund, men må samtidig udøve et armslængde-princip over for især moderne samfunds mere og mere totalitære træk med overvågning og moralisering af de herskende meninger (”vi er de gode, de andre er de onde”) som en udbredt tendens. Samtidig ligger der også en formaning om at være på vagt over for de verdslige religioner, der følger i sækularismens kølvand: Politikken, kønnet, kosten, videnskaben og den kun alt for velkendte mammondyrkelse.

Imidlertid kan der også være gode grunde til at nære uvilje mod den lejr tænkning, som en al for kraftig distancering over for omverdenen kan føre frem til. Det strider dels mod skabelsestanken (se nedenfor), dels kan det føre til en selvgod lukkethed omkring ens egne meningsfæller, hvor Guds kirkes døre tværtimod altid må være åbne, eftersom alle er inviterede. Til at møde Guds Ord og kristentroen, hvilende på Ordets klippegrund, i stadig nygennemtænkte og aktualiserede formuleringer af det samme. I den erkendelse, Grundtvig selv gav stemme i ordene: "Kirken i en Hast forgaaer, / Naar den Fod vil flytte. Skolen naar den stille staar / Er kun til Unytte". Der er det, der står fast, i går, i dag og i morgen, på én gang op imod og sammen med menneskenes stadig foranderlige verden.

Måske kunne en taktsom sjæl så finde på at spørge, hvordan Grundtvigs brug af "verden" som betegnelse for det, der åbent afviser Guds vilje og veje, rimer med det positive skabelsessyn og syn på menneskelivet i det hele taget, som mange forbinder med Grundtvigs navn? Ja, nu kunne det jo se ud til, at man har haft en lidt for snæver skabelon, som man partout har villet presse Grundtvig ind i. Mere bestemt af egne dagsordener end af det billede, mandens eget værk selv fremviser. Det har jeg håbet at vise lidt om her, ud fra hans salmer.

Men spørgsmålet er jo ellers relevant nok, for en del kunne da godt synes, at talen om syndens ufrihed og "verden" m.m. minder lidt for meget om det stærkt negative og dystre menneskesyn, man kunne møde i 1600-tallets ortodoksi og 1700-tallets bodspietisme. Traditioner, som man ellers har ment, at Grundtvig gjorde op med i den lyse kristendoms navn. Så hvordan forholder det sig?

Det spørgsmål kan være temmelig svært at besvare alene ud fra salmerne. For der er ikke så meget at finde om skabelsestanken i dem, ud over en del naturlyrik i højtids- og især årstidssalmerne, som selvfølgelig takker for verdens skønhed og gavmildhed, der er os i høj grad til liv. Men ellers er der ikke meget om skabelsen og opretholdelsen. Men andre steder har Grundtvig reflekteret en del over, hvad menneskets skabthed betyder. Det, der sker, når støv og ånd mødes. Hvormed det også er sagt, at mennesket er tillagt noget af Guds eget. Det er skabelsens startpunkt. Derfor kan den konstante skabelses stadige livgiven heller ikke påskønnes nok. Den godhed, der gang på gang, ja hver eneste dag, kommer til syne, og gør livet muligt trods alle de odds, det har mod

sig. Kommer til syne såvel i naturens gaver og skønhed som i hver hjælpende hånd, der rækkes os, eller i hvert venligt eller kærligt ord, der siges os. Deri ses himmelen åben for den, der ser med Helligåndens blik.

I alt det virker Gud i Skaberåndens kraft konstant og utrætteligt til liv for alle jordens børn, hen over kulturelle, geografiske og religiøse grænser. Det sted, det siges – næsten fra bagdøren – i salmerne, er i Grundtvigs ultimative bryllupssalme, *Det er så yndigt*, hvor det siges i v.3, at vi har en Herre, som alting mægter, og hvis nåde rækker til tusind slægter, ”ja det er gammen, at alle sammen er ja og amen, Guds nådes ord” (DDS 703). Hver og én tjener vi i vor tid og på vort sted som Guds nådes ord og kraft til hinanden, hver gang vi er til liv i ord og gerning for hinanden. Vi legemliggør ved Åndens stadige virken og indgivelser skabelsesnåden.

Derfor kan mennesket også spørge og søge uden for sine egne grænser, søge efter hjælp og sandhed og trøst og livsmod. Og finde det, hvis det kan rejse hovedet og se ud over egen næse. Og det kan vi somme tider, ja for nogle måske endda tit, når vi bliver kaldt ud af os selv og hjælper en såret i vejgrøften eller en trist kollega, helt spontant, uden at planlægge det og tænke over det, bare fordi vi ikke kan lade være. Der er der en Anden, der bruger os til sine formål, det som Han skabte os til: At vi skulle være livets tjenere, frem for dets herrer.

Deri ligger den tale om gudbilledligheden, som Grundtvig fandt grund til at fremhæve overfor den ensidige tale om verdens ondskab og mørke. Just den gudbilledlighed, som er vor givne opgave og livsmening: At ligne Gud i gavmildhed og barmhjertighed. Det, som alting i menneskets verden begyndte og stadig begynder med, og som det store flertal af os, kvinder som mænd, brune, sorte som hvide, bærer i hjertet. Som skabelsens rest og Skaberens fingeraftryk i og på os, og som vi igen og igen, om vi ved det eller ej, lytter til og lever efter. Det, der sker midt i hverdagen, som Lovens bud i hjerterne. For ellers var menneskelivet for længst brudt sammen. Uden Åndens kraft og det livsmod, den kan skænke, selv i de mest ekstreme situationer. Det, som den moderne verdens visdom, der er blind og døv for alt Guds, kalder for ”overlevelses-instinkt”. Som om vi havde noget i os og hos os, som genererer liv, der ikke er os skænket og hele tiden kaldes frem.

Sådan ser det ud i udgangspunktet, skønt mange ikke aner, hvad det er, de ser. Ser Guds fingeraftryk og virken i den skabte verden. Den, som får livet til at forny sig igen og igen, selv hvor det synes nedbrændt og lagt øde.

Så det begynder godt. Det var det, Grundtvig også så, som Luther så i sin skabelsestro, den vi møder i Lille Katekismus' forklaring af skabelsen: at den betyder, "at Gud har skabt mig og alle andre skabninger, har givet mig krop og sjæl, øjne og øren ...o.s.v." Og alt sammen er det en godhed, der er vist mig helt gratis, og derfor skylder jeg at takke, prise og tjene Ham. Jo, det begynder godt.

Men så er det, katastrofen indtræffer, og det gør den stadigvæk. Alt for tit, når mennesket vil sig selv og sit eget og vil være livets (og de andres) herre, ja i sit formørkede hovmod selv vil træde i Guds sted. Faldets frugter. Og i faldet har helvede været løs i én uendelighed. De mægtige har gang på gang gjort erobrede lande til slagtehuse, og alle har vi sat "jeg, mig og mit" over det fælles. Den onde vilje har alt for tit, planlagt eller spontant, fået sin vilje. Stik imod den gudbilledlighed, vi skabtes til efter Guds vilje. Og derfor blev det skabte liv og menneske også til faldets menneske, i den skizofrene dobbelthed, der præger arten og alt, hvad den rører ved. Her, hvor alt har konsekvenser, hvor tit vi end nægter at se dem i øjnene.

Sådan ser det ud, så dyb var og er krisen i mennesket selv og mellem Gud og menneske. Men så var det, Gud handlede, sendte sit Ord og billede, sin Søn, til faldets verden på de samme vilkår som os. Hvor han, ene af alle, levede det sande menneskeliv, gudbilledlighedens liv, i gavmildhed og barmhjertighed, men også i ærgrelse og vrede over de livsmisbrug, han så overalt omkring sig. Men han fulgte sin vej trods al modstand og uden at tilpasse sig omverdens meninger og krav. Her levede han efter sin opgave i tjeneste et liv, der ustandselig skabte nyt liv, her i synderes verden. Hvor den slags liv kun kan ende ét sted: På et kors.

Og det er jo netop alt det vi hører om, og især om de følger det fik, i omkring 95% af salmebogens salmer. Grundtvigs, Kingos, Brorson og alle de andres salmer, som centrerer sig om anden trosartikel og noget mindre om tredje.

Men den første trosartikel, om det kristne livssyn, om Guds / skaberåndens skaben, virken, puffen til os og nærvær i sin verden og i hver nyt slægtled frem til denne dag, det er faktisk stedmoderligt behandlet i salmebogen. Jeg hører

det mest i linier som "Gods og gaver, selve livet, / er ej mit, / Gud har frit, / alt til låns mig givet" (DDS, 667 af Paul Gerhardt / C.J.Brandt). Vi er kun livets forvaltere, ikke dets ejere. Vi er "gældbundne tjenere" for nu at citere en anden kilde. En vigtigt element i den kristne livstydning, som også Grundtvig kender, når han i et tidligt skrift kan sige, at vi har verden som et "Lehn" af Gud. En noget feudal sprogbrug, som måske endda burde have været præciseret som et regnskabslen. Som sætter os som skyldnere, netop p.g.a. gavens, livets, storslåethed og ufattelige rigdom. Den som Guds Ord altså insisterer på, trods alle selvudråbte ofre og kritiske livsforbrugere, som især vi her i "den rige verden" er så rige på.

Så vægten, også i Grundtvigs salmer, ligger på frelsesaspektet, på det Prenter kaldte "genløsningsnåden", mens "skabelsesnåden", som det hele begynder med, holdes forudsat. Måske fordi det var et velkendt landskab for tidligere tiders mennesker, for hvem livet var kostbart, netop fordi det for 80% af befolkningen levedes på kanten.

Men nu, hvor man her på vores del af kloden synes at mene, at verdenshistorien begynder forfra med hvert nyt individ, der fra det store biologiske lotteri dumper ind i denne tilfældige verden for at tage fat på at skabe sig (selv), er hele denne tale om vilkårene, forudsætningerne og deres nødvendighed, et fuldstændig fremmed sprog . Så meget vigtigere kan det synes for forkyndelsen at udfolde dette perspektiv, Udfolde første trosartikel om Gud som skaberen, opretholderen og lovens / de etiske grundreglers giver. Uanset om så menneskene giver den som med- eller modspiller i det projekt. Og vi gør jo begge dele.

Den dobbelthed er det altså også vi møder i Grundtvigs salmer. Men også forkyndelse af, at der er en anden vej. Men én, som kun Gud i Kristus og Ånden kan løfte os ind på. En vej, der fører et andet sted hen end der, hvor vi, alene med os selv og vores eget, ender: i den evige død. For længere rækker skabelsesnåden ikke. Og måske ender vi med at trække hele planeten med os i afgrunden. Men stadig må vi sige med Grundtvig: "Alt står i Guds faderhånd, / hvad han vil, det gør Hans Ånd". Så der er stadig håb, også for denne den gamle verden. Hvis Gud vil.

Med de linier af den gamle vil jeg afslutte denne gennemgang. I et forsøg på at lade Grundtvigs egen stemme høre hen over graven og i den respekt for hans

liv, som betyder, at man forsøger at gengive ham loyalt, og som han var. Ikke som mange af vore samtidige mener, han burde have været, og ud fra, hvad de lige har brug for at bruge ham til. Og savner nogen nu omtalen af Grundtvigs folkelige og nationale tanker, så må de gå andet sted hen efter dem. De hører for mig til den tidsbundne del af Grundtvigs *oeuvre*. Som sådan tilhører de efter Grundtvigs egen opskrift, cit. overfor, skolen, der altid er i bevægelse og løbende afspejler de fremherskende ideologier, meninger og illusioner i den p.t. siddende samfundselite. Kristus og Hans kirke står fast og holder os fast. Så længe den bygger på Det apostolske Vidnesbyrds klippegrund.

Stig G. Rasmussen er pastor emeritus